

Mette Kagekone

– en tragisk skæbne fra Læborg sogn

Af Hans Skov

Denne artikel beretter om Mette Christensen Skou, der levede fra 1858-1933, og hendes familie. Mettes liv var lidet misundelsesværdigt, som det ofte er tilfældet med et liv på samfundets bund. For at forstå tragedien i hendes liv må vi kende hendes baggrund¹.

Mette Skou blev født på gården "Vigård" i Læborg sogn som datter af gårdejer og heste- og studehandler Niels Christensen Skou (1824-1883) og Inger Nielsdatter Wiegaard (1829-1865). Faderen Niels C. Skou var født på "Sejgård" i Asbo blot 2 km længere mod nord. Begge gårde lå ved Hær-

vejen/Studevejen og allerede fra barnsben blev Niels C. Skou og hans ældre bror Hans C. Skou (1822-1872) oplært i at drive dyr til de lokale markeder². En mundtlig overlevering i familien vil vide, at man dengang startede som handelsmand i det små. De første dyr, drengen Niels fik lov til at drive til marked, var gæs. Det gik rimeligt med at drive gæssene frem, indtil et vandløb blev nået. Ved vandløbene ville de trætte gæs hellere svømme end gå. Niels og hans brødre havde et forfærdeligt hyr med at få gæssene op af vandet igen. Niels C. Skou var det man kaldte "Gåseknejt"³. Siden fik knægtene overdraget større og større ansvar, indtil de selv kunne magte stude- og hestetransporter ned ad Studevejen til de store markeder i hertugdømmene⁴.

Udbruddet af Treårskrigen i 1848 satte en stopper for brødrenes studedrifter ned ad Studevejen. Niels og hans yngre bror Jeppe C. Skou (1826-1849) blev indkaldt til krigstjeneste. Mens Jeppe faldt i slaget om Kolding den 20. april 1849, så overlevede Niels kampene, der foregik i gaderne og husene⁵. Niels var finskytte og havde to mand til at rense og lade forladergeværene, mens han sigtede og skød⁶.

Da krigen var ovre, og Niels blev hjemsendt, giftede han sig i 1851 med Inger Wiegaard. Hermed overtog Niels Skou den godt 200 tdl. store "Vigård". I de følgende år drev han sammen med sin bror Hans en større heste- og studehandel og blev en holden mand. I ægteskabet med Inger Wiegaard fødtes 5 børn: Jeppe (1852-1877), Kirstine (1855-1874), Mette (1858-1933), Else Marie

Mette C. Skou alias Mette Kagekone omkring 1908.

Gårdejer og handelsmand
Niels C. Skou var Mette C.
Skous far. Efter fotografi fra
1870-erne.

(1862-1882) og Inger (1865-1935). Det var en fremgangsrig og respekteret familie. Mette Skou blev født ind i, og frem til 1864 var alt fryd og gammen.

Herefter var resten af Mette Skous liv én stor nedtur. Den første ulykke, der ramte familien, var krigen i 1864. Krigen standsede eller besværliggjorde studedrifterne, og familiens største indtægtskilde tørrede ud. Siden stødte generelle nedgangstider for landbruget til, og mange måtte gå fra hus og hjem. Da Niels Skou *"havde skrevet sit navn for ofte"*, d.v.s. havde kautioneret for ofte, ramte landbrugskrisen ham ekstra hårdt, og ved hans død i januar 1883 var hans formue vendt til gæld. Forinden havde en lang række personlige ulykker ramt familien. I 1865 opstod der ved datteren Ingers fødsel komplikationer, der medførte moderens død få dage senere. Niels Skou lod en kostbar gravsten udføre, hvor inskriptionen på en meget personlig måde beskrev sorgen over tabet af hans kone⁷. Gravstenens inskription lyder således:

Her under hviler Støvet
af

Enger Skou

født på Vigaard d. 5 August 1829.

Gift med N. Skou d. 19 Juli 1851,

død på Vigaard d. 3. Juli 1865.

Du ømme Moder elsket Mage
Saa hvil nu sødt i Herrens Fred,
Saa tidlig vi maatte Dig ledsage
Til gravens mørke Hvilested.
Omkring Din Grav med Taarer staae
Ved Faders Haand 5 Kjære smaae.

Samme år blev Mette Skou ramt af nogle frygtelige krampes, og længe svævede hun mellem liv og død. Da hun kom sig, var den venstre arm lammet. Hånden på den venstre arm blev med tiden misformet og endte med at ligne en klo⁸. Sandsynligvis blev Mette ramt af en svær form for meningitis. Mettes handicap medførte, at omgivelserne betragtede hende som lidt til en side, noget der rent mentalt ikke var den mindste grund til⁹. I 1874 døde Mettes ældre søster Kirstine af tuberkulose kun 19 år gammel¹⁰. Broderen Jeppe, der var dragon i Århus, blev i 1877 kasseret efter en militærmanøvre. Militærlægen havde konstateret, at han også led af tuberkulose, og Jeppe døde kort efter hjemsendelsen kun 25 år gammel. Inger Wiegards forældre, der var på aftægt på "Vigård", døde i 1872 og 1877. I 1882 bukkede den da kun 20-årige søster Else Marie, efter en lang sej kamp, ligeledes under for tuberkulosen. Inden da havde hun p.g.a. komplikationer i forbindelse med sygdommen fået det ene ben sat af - men lige meget hjalp det. Den 21/1 1883 blev Niels Skou ramt af en hjerneblødning og døde. Af de 9 familiemedlemmer, der boede på "Vigård" den 1/7 1865, var nu kun 2 i live. Det var den invalide Mette og lillesøsteren Inger på 17 år.

En gennemgang af kirkebøgerne i Læborg sogn og de omkringliggende sogne viser, at tuberkulosen hærgede området som en pest i 1870-erne og 1880-erne. Ved at se på folketællingerne fra 1860-erne og begyndelsen af 1880-erne kan man se, at folkeholdet på "Vigård" langsomt skrumpede ind¹¹. Dette afspejler den økonomiske nedtur land-

Drostrup fattiggård som den tog sig ud i 1919. Her boede Mette C. skou fra 1883 til fattiggårdens nedlæggelse i 1905. Da stedet var fattiggård boede fattiggårdsbestyreren i den fine længe til venstre, mens fattiglemmerne boede i den lave længe til højre. Op til otte fattiglemmer havde deres hjem her.

bruget og "Vigård" i særdeleshed var inde i. Da boet efter Niels Skou var gjort op, var der kun lidt sølvtøj, nogle få aktier og et mindre kontant beløb tilbage til de to piger. De beskedne værdier fik Inger med sig, da hun blev optaget i hendes faster Anne Kirstine Christendatter Skovs familie på Brande-egnen. Niels Skou havde i sine velmagtsdage hjulpet søsteren og hendes mand til en større hedeård på denne egn. Familiens taknemmelighed strakte sig til at optage Inger i familien og sørge for, at hun kom godt i vej. Mette, som blev opfattet som en handicappet original, ville familien ikke vide af. Hun forblev sognets problem, efter søsteren var kørt nordpå med sit flyttelæs. Det må have været en ubeskrivelig tragedie for Mette at

blive efterladt alene og derefter anbragt på Læborg sogns fattiggård i Drostrup.

Dramatikken i Mettes liv fortsatte, og i 1887 fødte hun en velskabt søn, der blev døbt Niels Kristensen Skov efter morfaren. Det var noget af en skandale, at Mette fik et barn uden at være gift. I kirkebogen er det anført, med slet skjult forargelse, at faderen var ukendt. Det vides ikke, om sønnen er vokset op sammen med Mette, eller om han har været i pleje. Nogen forbindelse har der dog været mellem mor og barn, for enkelte gamle mennesker på Læborg-egnen kunne, endnu først i 1980-erne, huske, at drengen siden var udvandret til Amerika, og at han havde sendt flere breve til Mette. Det skulle være gået ham ganske godt¹².

På fattiggården i Drostrup gik det efter omstændighederne godt for Mette. Hun var dygtig og stod snart for alt det huslige, dog kunne hun ikke klare opgaver, der krævede begge armes brug, idet den venstre arm var kraftløs¹³. I 1902 fik Mette igen et barn. Det var en datter, der blev døbt Inger Skov efter mormoren. Fattiggårdsbestyrer Landt blev udlagt som faderen. Det var en skandale af dimensioner i det lille samfund, og det endte da også med, at Landt hængte sig efter sin afskedigelse. Efter døben af Inger Skov er de skriftlige kilder tavse om hendes videre skæbne. Hun er efter alt at dømme blevet bortadopteret eller anbragt på et børnehjem.

Fattiggården blev nedlagt i 1905, og de sidste 4-5 beboere blev herefter spredt rundt i sognet på gårde og husmandssteder. Sognet betalte gårdejerne og husmændene for at have et fattiglem boende. To af de steder Mette Skou boede, er der endnu folk, der kan huske hende¹⁴. Deres billede af Mette er stort set ens. Hun var større end de fleste kvinder dengang var. Hun var kraftigt bygget og havde en rank holdning. Hun havde temperament, var stolt og ville have ret, enten hun havde det eller ikke. Hun var god til at bruge mund, og var ikke sådan at lukke munden på.

Hos husmand Søren Sørensen i Mosehusene mellem Drostrup og Staushede boede Mette i et værelse på ca. 12 m² i godt 10 år fra ca. 1910 til ca. 1920. I værelset var der en stor seng med halm i. I et hjørne stod et hjørneskab med glasruder, mens der i et andet hjørne stod en kakkelovn med en kogeplade på. Der var endvidere en kommode, et bord og et par stole samt et vægur. På væggen over sengen hang desuden et stort portræt af hendes far. I hjørneskabet opbevarede hun sine kæreste ejendele. Det var lidt sølvtøj, nogle smykker og et fotoalbum. Fotoalbummet var hun særlig påpasselig med¹⁵. Ungerne i huset fik kun lov til at kigge i albummet, når hun selv bladrede i det. Ungerne fik altid at vide af Mette: "*I må ikke komme til mit*

kram!". Andreas Sørensen, som var den ældste af børneflokkene, husker, at Mette om aftenen ofte sad inde på sit kammer smånyttende ved spinderokken. Hun spandt garn for folk. Karte kunne hun ikke selv på grund af den visne arm, så hun fik altid ulden i kartet tilstand. Mette spiste i reglen hos familien, men deltog ellers ikke i husførelsen. Hun kunne på grund af den dårlige arm ikke vaske op og dårligt nok feje gulv.

Mettes hovedindtægt fik hun ved i en lang årrække at gå med brød, tvebakker og kager for en bager i Vejen¹⁶. Hun gik sin rute på over 20 km et par gange om ugen. Mange ældre på egnen husker hende endnu fra disse ture, som hun foretog i al slags vejr, indtil sin død som 75-årig. Det var i disse år, at hun fik tilnavnet Mette Kagekone. Tilnavnet blev især brugt i Vejen, mens de der kendte hende fra gammel tid blot kaldte hende Mett. Tilnavnet blev sågar tilføjet i kirkebogen efter hendes død.

Mette gik altid i et par store træsko skoet med træskoringe og med en aflang brødkurv i hver arm. Hun kom til Gammelby, Læborg, Drostrup og Mosehusene på sine ture med brødkurven. Den megen motion gav hende naturligvis en god appetit. Det siges at den var så god, at man for at fordele byrderne aftalte, at hun skulle veksle mellem fire gårde, når hun spiste¹⁷. Problemet var, at hun ellers altid nåede frem til den samme gård ved middagstid.

Turene med brødkurvene gav hende så mange penge, at hun hver sommer kunne rejse på besøg hos søsteren Inger på Brande-egnen. Den øvrige slægt, nær og fjern, blev også besøgt. Disse besøg var lidt problematiske, fordi Mette helst ville blive, hvor hun kom frem. Hun græd når hun skulle tilbage til fattiggården. Det blev dog lidt bedre, da hun kom til at bo hos forskellige familier på egnen¹⁸.

Et af de steder, hvor hun besøgte slægtninge, var på "*Skovsminde*" i Vester Gesten. Her blev det i hendes sidste leveår en fast tradition, at hun boede

Fra ca. 1910-1920 boede Mette Skou hos husmand Søren Sørensen og hans familie i Mosehusene i Gesten sogn. Mette C. Skou, der er den høje kvinde til højre i billedet, boede i et værelse bag de to vinduer til venstre i husmandsstedets beboelsesende. Billedet er fra omkring 1917.

her i dagene omkring nytår. Jørgen Skov husker endnu, hvordan han, søsteren og Mette spillede "Fed og mager" om pebernødder. Mette ville altid vinde, og stod hun ikke til det, så snød hun¹⁹. Den egentlige årsag til denne tradition var, at Mette var et yndet offer for børnenes narrestreger nytårsaften. Hun var desuden meget bange for at indebrænde, og med den megen nytårsskyts, var der virkelig en risiko, når man boede i et hus med stråtag.

Det sidste sted Mette boede var på gården "Petersborggård" i Drostrup. Her husker man endnu hendes angst for at indebrænde. Når det tordnede om natten stod hun op og klædte sig på - parat til at flygte, hvis lynet skulle slå ned. Hun vækkede også familien hun boede hos. Sært nok blev den nedlagte fattiggård og to andre stråtekkede ejendom-

me i Drostrup jævnet med jorden af lynbrande forårsaget af et meget kraftigt uvejr nogle år efter Mettes død²⁰.

Mettes død i november 1933 skyldtes et uheld. Hun var gået til bageren i Vejen i snesjap. Da hun kom ind i forretningen, bemærkede hun, at det var glat og dårligt vejr for hendes brødtur. Hun ville støtte sig op ad disken, men gled og knaldede nakken imod denne. Hun blev bragt til Brørup sygehus, hvor hun døde efter 10-12 dages forløb. Forinden havde hun dog givet udtryk for sin utilfredshed med forholdene på sygehuset. Hun forlangte bl.a., at hendes egen dyne blev bragt til sygehuset²¹.

Den 28/11 1933 blev hun begravet på Læborg kirkegård i kommunens jord tæt op ad det vestlige stendige. Et lille følge bestående af familie fra

Brande-egnen og Vester Gesten samt folk, som hun havde kendt særlig godt på egnen, fulgte hende til graven. Der blev aldrig sat en gravsten over Mette Skou²².

Hans Skov, f. 1960, Cand.mag., Århusvej 32C, 8900 Randers. Har tidligere skrevet i "Fra Ribe Amt". Har desuden skrevet artikler om arkæologiske emner i "By, marsk og geest" 4 og 5, "Arkæologi i Slesvig" 2, samt i "Hikuin" 21.

Noter:

1. Historien om Mette C. Skou ville i dag have været glemt, hvis ikke et gammelt fotografi sidst i 1970-erne havde vækket slumrende minder hos min far, Jørgen Skov (f. 1923 på "Skovsminde", Vester Gesten). Billedet viste bl.a. en ældre kvinde, der med den højre hånd dækkede den venstre. Alt hvad han huskede om kvinden var, at hun hed Mette Skou og var en fjern slægning. Hun var noget af en original og havde en hånd formet som en klo. Han mente, hun havde boet i Mosehusene mellem Gesten og Drostrup. Ud fra disse oplysninger begyndte et større detektivarbejde med at fremskaffe oplysninger om Mette C. Skou. Gennem kirkebøger, folketællinger og interviews med ældre slægtinge og personer med tilknytning til egnen, lykkedes det efterhånden at sammenstykke Mette C. Skous livsforløb.

Selv om der er tale om samme familie, benyttede man to forskellige stavemåder i efternavnet; Skou og Skov.

2. Formentlig var der tale om de nærmeste lokale markeder, bl.a. markederne i Bække og Vejen.

3. Meddelt af Niels Skov Risbjerg (1897-1991) i 1982. Niels Skov Risbjergs mor var Mette Skous søster Inger. Historien om gåsdrifterne må stamme fra 1830-erne. Historien er, indtil den blev optaget på bånd, overleveret fra mund til mund i slægten i næsten 150 år.

4. Ifølge Niels Skov Risbjerg og nevøen Niels Sejr Risbjerg (f. 1929) besøgte markederne i Husum, Itzehoe og Hamborg/Altona. En avis, "Itzehoe Nachrichten" fra 1863, hjembragt af Niels Skou, opbevares i familien som et minde fra en svunden tid.

5. Om Jeppe C. Skous død i slaget om Kolding d. 20/4 1849 har Friis Legardt Skov (1896-1985) fortalt, at hans farfars bror Jeppe blev ramt i ryggen, idet han ville kravle ind af en høllem på Borchs Gaard (som endnu findes) i det centrale Kolding. Han faldt ned fra stigen, som han stod på, men døde først senere

samme dag på lazarettet. P.g.a. omstændighederne blev han begravet i en have tilhørende fru Theilade. Da Kolding senere blev generobret af de danske styrker, blev liget opgravet og flyttet til Kolding (gamle) kirkegård, hvor støbejernskorset over Jeppe C. Skov endnu kan ses.

6. Meddelt af Niels Skov Risbjerg i 1982.

7. Gravstenen stod på Læborg kirkegård indtil slutningen af 1940-erne. Knud Risbjerg (1899-1979) kom da forbi og opdagede, at hans mormors gravsten stod i et hjørne af kirkegården sammen med andre gravsten fra slettede gravsteder. Knud Risbjerg tog stenen med til sit hjem i Lillering, hvor den endnu opbevares hos sønnen Niels Sejr Risbjerg.

8. Meddelt af Niels Skov Risbjerg i 1982.

9. Meddelt af Frederik Flintholm (1895-1986), "Gammelbygård" i Læborg sogn i 1982. Frederik Flintholm huskede Mette Skous besøg fra barndommen på "Edelsborg", Læborg sogn, og fra sin tid som gårdejer på egnen. Familien Flintholm ejede i en periode gården som førhen var Drostrup fattiggård.

10. På denne tid kaldtes tuberkulose altid for "brystsyg" i kirkebogen.

11. Ved folketællingen i 1860 var der ud over familien på "Vigård" 5 karle og 3 piger på gården. Ved folketællingen i 1878 var antallet af tjenestefolk halveret til 3 karle og en pige.

12. Meddelt af Frederik Flintholm i 1982.

13. Meddelt af Frederik Flintholm i 1982 og Andreas H. Sørensen (f. 1908) i 1983. Sidstnævnte bor endnu på det husmandssted i Mosehusene, Gesten sogn, hvor Mette Skou boede i en årrække.

14. Der er tale om husmand Andreas H. Sørensen, Drostrupvej 12, Gesten og gårdejer Hans M. Petersen, "Petersborggård", Drostrup. Førstnævnte sted boede Mette Skou ca. 1910-1920, mens hun boede sidstnævnte sted fra ca. 1927 frem til sin død i 1933.

15. Fotoalbummet endte efter Mettes død hos søsterens søn, Knud Risbjerg, i hvis slægt den endnu findes. Albummet indeholder en skat af fotos fra første halvdel af 1860-erne og frem til ca. 1910.

16. Bager Hansen i Nørregade i Vejen.

17. Meddelt af Frederik Flintholm i 1982.

18. Meddelt af Niels Skov Risbjerg og Friis Legardt Skov i 1982.

19. Meddelt af Jørgen Skov.

20. Meddelt af Hans M. Petersen (f. 1922) i 1983.

21. Meddelt af Hans M. Petersen i 1983.

22. Meddelt af Frederik Flintholm i 1982.